

М. МИРТОЖИЕВ

ҲОЗИРГИ
ЎЗБЕК
ТИЛИ

*(Олий ўқув юртига кىрувчилар учун
ўқув қўлланма)*

ТОШКЕНТ «УЎҚИТУВЧИ» 1992

Олий ўқув юртига кирувчилар қайси олий ўқув юртининг қайси факультетига кираётган бўлмасин, улар, албатта, ҳозирги ўзбек адабий тили (она тили)дан имтиҳон топширишларига тўғри келади. Ҳозирги ўзбек адабий тилидан топшириладиган имтиҳон икки хил бўлади: 1) ёзма; 2) оғзаки.

Ҳозирги ўзбек адабий тилининг ёзма имтиҳони барча факультетга кирувчилардан талаб қилинади. Бу имтиҳон ўзига хос бўлиб, ўзбек адабиёти билан бирга олинади. Бунда кирувчилар ўзбек адабиётидан икки ёзмадан иборат.

Иккинчиси имлоси, услуби, тишиш белгилари текширилиб, саводхонлигига кўра баҳоси белгиланади.

Айрим факультетларга кирувчилардан ҳозирги ўзбек адабий тилидан оғзаки имтиҳон талаб қилинади. Бу имтиҳон бир билетдаги адабиётдан бериладиган икки саволдан кейинги учинчи савол сифатида бўлади. Унинг баҳоси адабиётдан олинган баҳолар йиғиндиси билан тенг қийматга эга, яъни адабиётдан иккита «5» баҳо олиб, тилдан билмаса (берилган мисолни грамматик таҳлил қилолмаса), умумий баҳо «3» дан юқори бўлмайди. Шунинг учун ҳам грамматик таҳлилга жиддий эътибор бериш зарур.

На узбекском языке

МИРАЗИЗ МИРТОЖИЕВ

СОВРЕМЕННЫЙ УЗБЕКСКИЙ ЯЗЫК

Ташкент «Ўқитувчи» 1992

Мухаррир *Х. Юсупова*
Бадий муҳаррир *И. Обидов*
Техн. муҳаррир *Э. Вильданова*
Муҳаддид *Л. Мирзахмедова*

ИБ № 5816

Тезисга берилди 24.02.92. Босишга рухсат этилди 05.05.92. Формати 84×108 мм. Кепля 10 шлоцев. Литературал гарантураси. Юқори боёма усулида босилди. Шарҳи 57 л. 8,82. Шарҳи кр.-отт. 8,93. Нашр. л. 84. Тиражи 9.000. Ҳан. 37.

«Ўқитувчи» нашриёти, Ташкент, Навоий кўчаси, 39. Шарҳнома 13-192-91.

Ўзбекистон Матбуот вазирлиги қўмитетининг Янгиўш қилара матеб фабрикаси, Янгиўш ш. Самарқанд кўчаси, 44, 1992.

Ядринская аренда издательской фабрика Госкомиздательств Республики Узбекистан, Янгиўш ш. Самарқандская, 44.

М 4602020400—166
353 (04)—92—38—92

© «Ўқитувчи» нашриёти, 1992

ISBN 5—645—01635—1

СЎЗ БОШИ

Ушбу қўлланма ўзбек тилининг имлоси, услуби ва тиниш белгилари юзасидан айрим маълумотлар бериш-ни назарда tutади. Уларга оид машқлар берилди. Шу машқлар воситасида олинган маълумотлар назорат қилинади. Бундай машқларни сиз мактабда ҳам жуда кўп бажаргансиз, бироқ улардан асосий қисми V—VI сифга тўғри келиб, улар ҳам асосан унутилиб кетган. Бунинг ўстига сизнинг ҳам аввалги савиянгиз билан ҳозирги савиянгизни тенглаштириб бўлмайди. У пайтда ёшингизга яраша сўз бойлиги ва грамматик мураккабликлар доирасида машқлар бажаргансиз. Ҳозир эса ўрта маълумотли даражасига келиб, ёзма нутқингизда бир қатор мунозарали, биллиб олишингиз қийин бўлган масалалар юзага келган. Мана шулар ишро ёзингиз давомида анча қийинчиликлар туғдиради. Ўзбек тилининг ўзи ҳам ўзига хос хусусиятга эга. У ўз тарихий тараққиёти жараёнида араб, форс-тожик, рус тиллари билан алоқада бўлди. Улардан сўзлар ўзлаштирилди ва грамматик жиҳатдан ҳам таъсири катта бўлди. Булар ўзбек тили имлосида, услубида ва тиниш белгиларининг ишлатилишида анча мураккабликларни келтириб чиқаради. Шу билан айрим зарур назарий билимларни жамлаб бериш ва маълум машқларни ўтказиб бориш зарур, деб ҳисобладик. Бунда муаллиф ўзининг қабул имтиҳонлари давридаги йигирма йиллик тажрибасига суянди. Қўн йиллардан бери доимо учраб келаётган хатолар ҳисобга олинди. Уларнинг энг муҳимларини хиллаб, улардан кирувчиларни холи этиш учун назарий билимлар ва машқлар беришга ҳаракат қилди. Булар ишро ёзини жараёнида анча асқотади.

Текширув ишларини бажариш олдидан ўзбек тили орфографияси, услуби ва имлосига оид ўрта мактаб дарсликларида берилган барча қонун-қоидаларни такроран ўқиб, ўзлаштириб олиш шарт. Аммо уларнинг ўзи етарли бўлмайди. Чунки уларда ҳозирги сизларнинг савиянгиз талаб қилган даражада қоидалар тўлиқ

Берилган эмас. Биз унга яна қўлингиздаги қўлланмани илсва қилдик.

Иншонин савод жиҳатидан етук қилиб ёзиш учун яна қуйидаги ишларни ўрганиб чиқиш ниҳоятда фойдали бўлар эди.

1. Раҳматуллаев Ш. Орфография қондалари — саводхонлигимиз асоси. Тошкент, «Фан», 1980.

2. Имло луғати. Масъул муҳаррир А. Ҳожиев, Тошкент, «Уқитувчи», 1987.

3. Назаров Қ. Тиниш белгилари ва ёзма иутқ. Тошкент, «Фан», 1974.

Текширув ишларини тузишда С. Аҳмад, Ҳ. Султонов, Р. Парфи, Қ. Раҳимнинг асарларидан, шунингдек, Ҳ. Бозоров, Р. Тагор асарлари таржимасидан фойдаландик. Улардан мисол танлар эканмиз, кирувчилар иншосида кўп учрайдиган хатолар ҳақида тўхташ ва уларни тузатиш эътиборда тutilди.

ИМЛО МАСАЛАЛАРИ

АРИМ ҲАРФЛАР ИМЛОСИ

Ҳарфлар имлоси ҳақида гап борар экан, сўз охиридаги товушларни ифодалайдиган ҳарфлар имлоси ҳам, сўз ўртасидаги товушларни ифодалайдиган ҳарфлар имлоси ҳам ўзига хос сабаблар билан боғлиқлиги, ўзига хос хусусиятга эга бўлишини назардан қочирмаслик керак. Одатда, сўз охиридаги ундош товушларнинг жарангли ёки жарангсиз эканлигини ажратиш қийин. Чунки сўз охиридаги ундош жарангли бўлиши кераклигига қарамай, у албатта жарангсизлашди ва жарангсиз талаффуз этилади. Бу ундаги уннинг сўниши билан боғлиқ ҳолда юзага чиқади, яъни жарангли ундошда уннинг йўқолиши унинг жарангсиз бўлишига олиб келади. Жарангсиз ҳолда талаффуз этилган жарангли ундош эса ўз жарангсиз эши билан бир хил бўлиб қолади. Масалан, *боб* сўзи билан *бол* сўзининг охириги ундоши бир хил талаффуз этилади. Шу ҳолат уларнинг имлосида қийинчиликни келтириб чиқаради, уларнинг қайси бири жарангли *б*, қайси бири жарангсиз *п* ҳолда ифода этилишини билмай қолиш мумкин. Бунинг учун қуйидаги ҳолатларга эътибор бериш лозим:

1) агар сўз маълум қўшимча билан келган бўлса, ўша қўшимча моҳиятидан келиб чиқиб аниқланади. Масалан, *юзлаб* сўзидаги *лаб* қисми сонларга қўшилувчи қўшимча. Улар охиридаги ундош ҳамма вақт жарангли бўлади. Яна равишдош қўшимчаси ҳам (*и*)-*б* бўлиб, у қўлланган ўринда ҳам фақат жарангли товуш ифода этилади. Сўз охиридаги *и* жарангсиз товуш билан *ж* (*дж*) жарангли товушни фарқлашда ҳам шу қўл келади. Равишдош қўшимчаси *-гач* нинг сўнгги товуши фақат жарангсиз бўлади;

2) ўзбекча сўзларнинг охирида *с* товуши қўлланилмайди. У кўпинча эрон ёки рус-бэйналмилал сўзларида учраши мумкин;

3) сўз сўнггидаги товуш жарангли ёки жарангсиз эканини аниқлаш учун унинг кетидан унли билан бошланган ёки унлидан иборат қўшимча қўшиб кўриш ҳам мумкин. Агар сўз охиридаги ундош шунда жарангли талаффуз этилса, демак у доимо жарангли товуш сифатида ифодаланиши; жарангсиз талаффуз этилса, де-

мик. у донмо жарангсиз товуш сифатида ифодаланиши керак. Масалан, *боби* дейилганда иккинчи *б* жарангли талаффуз этилгани учун унинг ўзаги *боб* ҳолида; *боли* дейилганда иккинчи ундош жарангсиз талаффуз этилгани учун, унинг ўзаги *бол* ҳолида ёзилади.

Уқоридаги ҳолат *д* ва *т*, *б* ва *п*, *ж* ва *ч*, *г* ва *к* ҳарфларига ҳам тааллуқлидир. Бу ҳарфлар имлосини «Имло луғати» воситасида текшириб олиш ва шу имлони ёдда сақлаш жуда зарур.

Сўзнинг турли ўринларида келадиган товушларни ифодалайдиган ҳарфлар имлосига ҳам ўзига хос тарзда ёндашишга тўғри келади. Бунда айрим товушларнинг фақат четдан кирган сўзларда бўлиб, шу сўз ўзбек тилига қабул қилинган, тилдаги мавжуд яқин товуш билан алмаштириб юборилиши орқали юзага келадиган имло чалкашлиги назарда тутилади.

Ўзбек тилининг ўз сўзларида *ф* сирғалувчи ундоши йўқ. У араб, эроний тиллардан олинган ва русча-байналмилал сўзларда учрайди, у пастки лабнинг тепа курак тишларига яқинлашуви орқали улар оралиғидан ҳавонинг кучли босими билан сизиб чиқиши натижасида ҳосил бўладиган жарангсиз сирғалувчидир. Аммо ўзбек тилида худди шундай талаффуз этилмайди. У сўз ичида портловчи *п* ундоши билан алмаштирилади. Масалан, *фақат* > *пақат*, *кифти* > *кипти*, *саф* > *сап* каби.

Соф ўзбек сўзларида фақат *х* сирғалувчи ундоши бор. У чуқур тил орқанинг юмшоқ танглайга яқин келиши орқали, улар оралиғидан ҳавонинг кучли босим билан сизиб чиқиши натижасида ҳосил бўладиган жарангсиз сирғалувчидир. Чет тиллардан ўзлаштирилган сўзларда яна шундай бир *х* жарангсиз сирғалувчи учрайдики, унда чуқур тил орқа эмас, балки яқин тил орқа қаттиқ танглай охирига яқинлашади. Масалан, *характер*, *бухгалтер*, *монах*, *монарх*, *хирург* сўзларидаги *х* товуши шундай талаффуз этилади. Аммо жонли ўзбек тилида у чуқур тил орқа юмшоқ танглайга яқинлаштирилган ҳолда юзага келтирилади. Шунга қарамай, улар имлоси бир хил бўлгани учун ёзма нутқда қийинчилик туғдирмайди. Яна шунга ўхшаш бўғиз сирғалувчи жарангсиз ундоши борки, унинг талаффузидан ҳам жонли ўзбек тилида чуқур тил орқа юмшоқ танглайга яқинлашади. Натижада у *х* товуши каби талаффуз этилади. Лекин улар тамоман фарқ қилувчи фонемалар бўлиб,

бошқа-бошқа ҳарфларда ифода этилиши керак. Чуқур тил орқа сирғалувчи товуш *х* ҳарфида, бўғиз сирғалувчи товуш эса *ҳ* ҳарфида ифодаланганлиги. Жонли тилда уларнинг бир хил талаффуз этилиши шу ҳарфлар имлосининг чалқашиб кетилишига сабаб бўлади. Бу ўринда бўғиз сирғалувчиси бўлган *ҳ* ундовини ўзбек тилининг ўз сўзларида бўлмаслигини эса сақлаш ёки имло лугати ёрдамида ўрганиш лозим.

Рус тилидан ёки рус тили орқали Европа тилларидан ўзлашган сўз бўғини охиридаги *в* сирғалувчиси ҳам жарангсизланиши мумкин. Бу товуш пастки лабнинг тепа курак тишларига яқинлашиши ва улар орасидан ҳавонинг кучли босим билан сизиб чиқиши натижасида ҳосил бўлувчи жарангли ундошдир. Ўзбек тилига ҳос *в* шундай лаб-тиш оралиғида ҳосил бўлмай, лаб-лаб оралиғида ҳосил бўлганлиги учун, ўзлашган сўзга ҳос товуш талаффузи ноқулай бўлади. Шунинг учун у жарангсизланади ва лаб-лаб оралиғида амалга оширилади. Айрим ҳолларда эса уни портловчига айлантириб юбориши мумкин. Масалан, *актив>актиф>актип, автор>афтор>антор, Тошев>Тошиф>Тошип* сўзлари талаффузидагиға ўхшаш. Бироқ бу товуш ўзгариши фақат жонли тилда содир бўлади. Улар асл ҳолатида ёзилиши керак. Бу ҳодиса русча-байналмилал сўзларидагина учрайди.

Ўзбек сўзларида ҳам айрим товушлар иккинчи бир товуш билан алмашилиши ва бу имлода қийинчилик туғдириши мумкин. Масалан, сўз бошидаги *б* товуши айрим шеваларда *п* ёки *м* товуши билан, баъзан эса *э* товуши билан алмашинади. Яъни *бунча>мунча, бурни>мурни, пич>бич, бор>вор* каби. Бундай ҳолларда ҳам имлода *б* товуши ўз қимматини сақлаган ҳолда ифода топади. Лекин айрим ҳолларда *мунча* сўзидагиға ўхшаш алмашинган товуш шу сўзда қатъий ўрин олган бўлса, имлода ҳам у ўз ифодасини топади.

Араб тилларидан ўзлашган айрим сўзлар борки, уларнинг учинчи бўғинидаги унли *и* ҳолида талаффуз этилади, лекин ёзувда у *а* ҳарфи билан қайд этилади. Масалан, *мулозамат, мулоҳаза, муносабат* сўзларининг учинчи бўғин унлиси *а* ҳарфи билан ифодаланган, ammo у талаффуз этилганда *и* товуши ҳолатида бўлади.

Ўзбек тилида айрим ҳарфлар имлоси шундай-ки, сўзда иккинчи бир ҳарф билан уйғун, яъни эш ҳолатда акс этади. Масалан, сўздаги *э* (*е*) ҳарфидан кейин, албатта, *ҳ* ҳарфи, *и* ҳарфидан кейин эса, албатта, *х* ҳарфи

қўлланади. Демак, бу ҳарфлар баъзи сўзларда бир-бири билан боғлиқ ҳолда ёзилади. Яъни *эҳтимол* сўзининг бошида *э* ҳарфи қўлланган. Шунинг учун ундан кейинги ҳарф *х* бўлиши мумкин эмас, *ҳ* бўлади. *Ихтилоф* сўзининг ёзилишида эса биринчи ҳарф *и* бўлганлиги учун ундан кейингиси *ҳ* ҳарфи эмас, *х* ҳарфи бўлган. Бундай ўринларда аксича ҳам изоҳлаш мумкин. Яъни шу сўзнинг ёзилишида *х* ҳарфидан олдин қонуниятга кўра *и* ҳарфи қўлланган. Айрим ҳолларда бу қонуният бузилиши ҳам мумкин. Масалан, *зиҳ*, *қабих* сўзларида эса *и* ҳарфидан кейин *ҳ* ҳарфи қўлланган. Аммо *и* ва *ҳ* ҳарфларини бундай олдинма-кейин қўлланиши фақат шу уч сўзда бўлиб, бошқа ўринда учрамайди.

Сўзларда *э* (*е*) ҳарфи айириш белгиси (*ъ*) билан ҳам эш қўлланади. Бунда ҳам *э* (*е*) аввал келиб, кейин айириш белгиси (*ъ*) ишлатилади. Масалан, *эълон*, *эътиқод*, *эътироз* сўзларининг ёзилишида биринчи ҳарф *э* бўлиб, кейин айириш белгиси келган. *Меъда*, *меъёр*, *меъмор*, *неъмат*, *феъл*, *шеър* каби сўзларнинг ёзилишида эса иккинчи ҳарф *э* (*е*) бўлиб, ундан кейин айириш белгиси берилган. Айириш белгиси фақат *э* (*е*) ҳарфидан кейин эмас, *ў* ҳарфидан кейин ҳам қўлланади. Масалан, *мўътабар*, *мўътадил*, *мўъжаз* каби. Аммо бу қонуният эмас. Баъзан талаффузда қайд этилгандай, *у* ҳарфидан кейин қўлланиши ҳам мумкин. Масалан, *шуъла*, *шуъба* каби.

Ўзбек тилидаги сўзларда баъзан иккинчи бўгин унлисининг қандай ҳарф билан берилиши биринчи бўгин унлисининг қандай ҳарф билан ифодаланишига боғлиқ бўлади. Бу ўринда қуйидагиларга эътибор берish керак:

1) сўзларнинг иккинчи бўгини унлиси ёзувда *у* ҳарфи билан бир неча ҳолларда қайд этилади: а) аввалги бўгин унлиси *у* бўлган ҳолда, кейинги бўгин ёпиқ бўлса, унинг унлиси *и* эшитилса ҳам, *у* ҳарфи билан қайд этилади. Масалан, *бутун* сўзнинг биринчи бўгинида *у* унлиси бор, иккинчи бўгинида эса *и* унлиси келган, бироқ бу бўгин ундош билан тугаган ёпиқ бўғиндир. Шунинг учун ёзувда шу кейинги бўгин унлиси ҳам *у* ҳарфи билан берилган. Шуни ҳам айтиш керакки, бу қонда, асосан, ўзбек тилининг ўз сўзларига хосдир. Масалан, *мумкин*, *мунир*, *мушфиқ*, *мусиқа*, *мунис*, *мудир* сўзларининг иккинчи бўгинида *и* унлиси талаффуз этилган ва *у* *и* ҳарфи билан қайд этилган.

Ваҳоланки, бу сўзларнинг биринчи бўғинида *у* товуши бер ва иккинчи бўғин ҳам ёпиқ.

Айрим ҳолларда сўзларнинг биринчи бўғин унлиси *и* бўлиши, кейинги бўғин унлиси эса *и* талаффуз этилиши ва у очиқ бўғинда бўлгани ҳолда *у* ҳарфи ёзилиши ҳам кузатилади. Масалан, *уйқу, буғу, туйғу* каби сўзларнинг биринчи бўғин унлиси *и* бўлиб, иккинчи бўғинда эса *и* унлиси талаффуз этилган, лекин *у* ҳарфи ёзилган. Шу иккинчи бўғин эса очикдир. Бу ўринда турган гапки, кейинги бўғин унлисидан аввал *ғ, қ* каби чуқур тил орқа ундоши келиши ҳам роль ўйнаган. Қолган ҳолатларда эса иккинчи бўғиндаги *и* унлиси талаффузига мослаб *и* ёзилади. Масалан, *туртки, тушки, кулги* сўзларидаги каби. Бу сўзларнинг аввалги сўзлар тузилишидан фарқи шуки, уларнинг иккинчи бўғини унлисидан аввал чуқур тил орқа ундоши эмас, балки яқин тил орқа ундоши қўлланган. Умуман *-ки, -ги* қўшимчаси воситасида ясалган сўзларда биринчи бўғин унлиси *и* бўлса ҳам, иккинчи бўғин унлиси талаффузига мос ҳолда *и* ҳарфи билан берилади.

Сўзларнинг иккинчи бўғини унлиси *и* талаффуз этилса ҳам, *у* ҳарфи билан берилиши учун биринчи бўғин унлиси *о* бўлиши мумкин. Бу ҳолда иккинчи бўғин *в* ундоши билан бошланган бўлиши шарт. Масалан, *совуқ, овул, довул* сўзларининг биринчи бўғини унлиси *о* товушидан иборат. Уларнинг иккинчи бўғини эса *в* ундоши билан бошланган ва шунинг учун *и* талаффуз этилса ҳам, *у* ҳарфи ёзилган. Агар иккинчи бўғин *в* ундошидан ташқари ундош билан бошланганда эди, иккинчи бўғин унлиси талаффузига мос ҳолда *и* ҳарфи ёзиларди. Масалан, *зоҳир, оқин, моҳир* сўзларининг биринчи бўғини унлиси *о* бўлиб, иккинчи бўғинида талаффуз этилган *и* унлиси ўзига мос ҳолда *и* ҳарфи билан берилган. Чунки шу иккинчи бўғин *в* ундоши билан эмас, балки *ҳ* ёки *қ* ундошлари билан бошланган. Сўзнинг биринчи бўғини унлиси *о* бўлгани ҳолда, иккинчи бўғини унлисидан кейин *в* ундоши келса, шу бўғин унлиси *и* эмас, *у* унлиси сифатида талаффуз этилади ва шунга мос *у* ҳарфи билан қайд этилади. Масалан, *ёзув, тотув, боқув* каби сўзларнинг биринчи бўғини унлиси *о* бўлиб, иккинчи бўғинида *у* унлиси талаффуз этилади. Чунки шу бўғин охири, яъни унлисидан кейин *в* ундоши келган. Шунинг учун *у* талаффузига мос ҳолда *у* ҳарфи билан берилади. Бу албатта, шу сўзнинг ясовчи-

си в ундоши хусусиятидан келиб чиққан. Бундай ҳолда *и* унлиси *у* унлиси билан алмашинади.

Қўп бўғинли сўзларнинг биринчи бўғини унлиси *у* бўлгани учун, иккинчи бўғин унлиси *и* талаффуз этилса ҳам, *у* ҳарфи билан қайд этилгани ҳолда, учинчи бўғинда *у* такрорланиши шарт эмас. Масалан, *учуниқ, чигурчиқ, буришиқ* каби. Бу сўзнинг биринчи ва иккинчи бўғини унлиси *у* ҳарфи билан қайд этилган. Ваҳоланки, иккинчи бўғин унлиси *и* дан иборат. Учинчи бўғин ҳам *и* унлиси билан талаффуз этилган, бироқ *у* ҳарфи билан эмас, *и* ҳарфи билан қайд этилган;

2) сўзларнинг биринчи бўғини унлиси *ў* бўлса, иккинчи бўғин унлиси *у* билан талаффуз этилса ҳам, *и* ҳарфи билан қайд этилади. Масалан, *тўқим, сўқим, ўтин* каби. Бу сўзларнинг биринчи бўғинида *ў* унлиси бор. Уларнинг кейинги бўғини ёпиқ келган. Улар очиқ бўлган тақдирда ҳам бўғин унлиси *и* ҳарфи билан қайд этилаверади, аммо *у* унлиси билан талаффуз этилмайди. Масалан, *ўқи, тўти, тўқи* каби. Шунини ҳам айтиш керакки, биринчи бўғин унлиси *ў* бўлган тақдирда ҳам, иккинчи бўғин *в* ундоши билан тугаган бўлса, ёзувда ундан аввал ҳамма вақт *и* ҳарфи эмас, фақат *у* ҳарфи ёзилади. Масалан, *ўқув, тўсув, тўқув* каби. Бу ўринда ҳам иккинчи бўғинда *у* унлиси қўлланиб, у шунга мەс ҳолда *у* ҳарфи ёзилиши шу унлидан кейинги *в* ундошининг қўлланиши билан боғлиқдир;

3) қўп бўғинли сўзларнинг биринчи бўғинида *о* унлиси келар экан, кейинги бўғинида ҳам *а* унлиси эмас, *о* унлиси қўлланади. Одатда, бу ўзбек тилининг ўз сўзларига хосдир. Масалан, *томон, бормоқ, бошоқ, бошмоқ* сўзларидаги каби. Бу қонуният четдан ўзлашган *осмон, осон, омон, достон* сўзларида ҳам маълум даража эки этади. Шунини ҳам айтиш керакки, икки бўғинли сўзларнинг ёзилишида ҳар икки бўғинида ҳам *о* ҳарфи қўлланиши кейинги бўғиннинг фақат ёпиқ келиши билан боғлиқдир. Очиқ бўғин билан тугаган сўзларнинг кейинги бўғинида *о* унлиси келиши ўзбек тилининг ўз сўзларига хос бўлмайди. У фақат ўзбек тилига чет тиллардан ўзлашган сўзларда бўлиши, ҳар икки бўғиндаги унли *о* ҳарфи билан қайд этилиши мумкин. Масалан, *доно, ошно, додҳо, гоҳо, оро* сўзларига эътибор беринг. Ўзбек тилининг ўз сўзларида, гарчи кейинги бўғини ёпиқ келса ҳам, биринчи бўғинида *о* унлиси келишига қарамай, иккинчи бўғинда *о* унлиси эмас, балки *а* унлиси қўлла-